

به نام خدا

مقایسه جامع نگر انواع روش تدریس

مولفان :

لیلا بهمram

خدیجه نقی نیا

مریم نقی زاده

شرافت گلوانی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۳)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: بهرام، لیلا، ۱۳۶۰
عنوان و نام پدیدآور: مقایسه جامع نگر انواع روش تدریس / مولفان لیلا بهرام، خدیجه نقی نیا، مریم نقی زاده، شرافت گلوانی.
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری: ۱۰۱ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۱۸۷-۲
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: انواع روش تدریس - مقایسه جامع نگر
شناسه افزوده: نقی نیا، خدیجه، ۱۳۴۷
شناسه افزوده: نقی زاده، مریم، ۱۳۷۴
شناسه افزوده: گلوانی، شرافت، ۱۳۴۷
رده بندی کنگره: PN۲۱۵۱
رده بندی دیویی: ۸۰۹/۲۱۱
شماره کتابشناسی ملی: ۹۴۹۳۸۶۱
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: مقایسه جامع نگر انواع روش تدریس
مولفان: لیلا بهرام - خدیجه نقی نیا - مریم نقی زاده - شرافت گلوانی
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۳
چاپ: زیر جلد
قیمت: ۱۰۱۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۱۸۷-۲
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست

فصل اول: روش‌های تدریس سنتی ۵

رهنمودها و مهارت‌های عملی ۶

مراحل اجرای روش سخنرانی: ۱۰

رهنمودها و مهارت‌های عملی ۲۵

مراحل آموزش مفاهیم ۲۸

اهداف اساسی روش تدریس پیش سازمان دهنده ۳۲

فصل دوم: روش‌های تدریس فعال ۳۵

ویژگی‌های روش سقراطی: ۳۵

شخصیت معلم در روش بحث گروهی: ۴۵

مراحل آموزش با روش بحث گروهی: ۴۵

ویژگی‌های روش اکتشافی: ۶۳

مراحل روش اکتشافی ۶۴

آموزش دادن درس ۶۵

مراحل اجرای روش نمایشی: ۷۲

مفاهیم اساسی روش تدریس ایفای نقش: ۸۲

مراحل اجرای روش ایفای نقش: ۸۴

رهنمودها و مهارت‌های عملی: ۹۲

منابع و ماخذ ۹۴

فصل اول: روش‌های تدریس سنتی

۱- روش حفظ و تکرار: در این روش، به خاطر سپردن مطالب به وسیله‌ی تمرین و تکرار و پس دادن آن مهمترین کار به شمار می‌رود.

انواع تمرین عبارتند از:

۱- تمرین تکراری یا طوطی وار: این نوع تمرین و تکرار صرفاً برای حفظ کردن صورت می‌گیرد و سهم تفکر و تعقل اندک است دانش‌آموزان مطالب را با معنی بسیار محدود و با فشار و زور تکرار در ذهن خود جایگزین می‌سازند و توجهی بر مقصود اصلی ندارند مانند از بر کردن جدول ضرب.

۲- تمرین استنباطی: تمرین استنباطی با علاقه، تفکر، استدلال، مباحثه و کاربرد مفاهیم و موقعیت‌های تازه توأم است و تکرار به شکل واحدی صورت نمی‌گیرد. بلکه این تمرینها، ضمن داشتن تفاوت با یکدیگر، در اطراف یک موضوع و یا مفهوم دور می‌زنند مانند تمرین هندسه.

۳- مرور: برای تقویت یادگیری مطالب قبلاً آموخته شده است و با خلاصه کردن، یادداشت کردن، ترمیم و طراحی همراه است.

۴- تمرین عملی: به منظور کسب مهارت‌های حرکتی و فنی و حرفه‌ای صورت می‌گیرد مانند تمرین‌های ورزشی و تمرین کار با دستگاه‌ها.

در این روش تدریس عبارت است از ادامه مفاهیم به صورت شفاهی یا کتبی از طرف معلم که به محتوای درس مسلط است و حفظ کردن توسط شاگردان اغلب پاداش و تنبیه از عوامل ایجاد انگیزه است و ارزشیابی تنها به منظور سنجش حافظه و میزان تسلط شاگردان بر محتوا صورت می‌گیرد انضباط بسیار سخت و آمرانه است و روابط معلم و شاگرد برای سر احترام و ترس باشد به هدف اصلی پرورش نیروی ذهنی است.

رهنمودها و مهارت‌های عملی

- ۱- دانش‌آموزان باید بدانند که تمرین به‌خودی‌خود هدف نیست بلکه هدف رسیدن به نتایج یا دیگری در حیطه‌های سه گانه‌ی شناختی، عاطفی و روان - حرکتی است.
- ۲- جلسات تمرین نباید زیاد طولانی و خسته کننده باشد.
- ۳- با افزایش سن توانایی انجام تمرین‌های و طولانی‌تر فزونی می‌یابد.
- ۴- معلم باید از مفاهیم مهم درس آگاه باشد و حجم تکلیف را متناسب با آن و نیاز واقعی دانش‌آموزان در نظر بگیرد.
- ۵- بهتر است از حفظ کردن مطالب با به خاطر پس دادن درس، خودداری شود. بر کلامی دیگر حفظ کردن نباید هدف باشد.

محاسن:

- ۱- این روش برای به خاطر سپردن اصول، قواعد و قوانین متناسب است.
- ۲- برای تعلیم و تربیت جمعی، به منظور حفظ و نگهداری معتقدان تاریخ، فرهنگ و ادبیات یک ملت مفید است.
- ۳- برای تقویت و پرورش صفاتی از قبیل اطاعت و احترام به گذشته روش خوبی است.
- ۴- کمتر به معلمان با تجربه نیاز دارد.
- ۵- ارزانتترین روش آموزشی است.

محدودیت‌ها:

- ۱- در این روش ارتباط و کساری متقابل بین معلم و شاگرد وجود ندارد.
 - ۲- چون و پیام مناسبی برای برانگیختن کنجکاوی شاگردان نیست، آنها اغلب از محیط مدرسه بیزار می‌شوند.
 - ۳- این روش افراد متفکر، تعلیم‌گر و نقاد پرورش نمی‌دهد.
 - ۴- در این روش به علاقه، رغبت و استراد شاگردان و تفاوت‌های فردی آنان توجه نمی‌شود.
 - ۵- معلومات کسب شده رابطه ای با زندگی واقعی ندارند و افراد فعال و شایسته‌ای برای زندگی اقتصادی و اجتماعی تربیت نمی‌شوند.
- ۲- روش توضیحی: روش توضیحی عبارت است از انتقال مستقیم اطلاعاتی به دانش‌آموزان با استفاده از مطالب چاپی (کتاب و جزوه) و یا بوسیله سخنرانی. معلم هم اصول و هم راه حل مسائل را ارائه می‌دهد و تمام مطالبی را که باید آموخته شود به دانش‌آموزان عرضه می‌دارد.
- دوم بیان علل رویدادها، روابط میان مفاهیم دانه شیر ما، و توصیف و تشریح فرآیندهای پردازد. براون (۱۹۸۷) توضیح دادن را به عنوان فهمانیدن چیزی به کسی تعریف کرده است.

انواع توضیحات:

براون (۱۹۸۷) انواع توضیحات را به سه دسته تقسیم کرده است: تفسیری^۲، توصیفی^۳ و تحلیلی که باید سؤال؟؟، چگونه؟؟ منطبق هستند. توضیحات تفسیری معنی اصلی یک اصطلاح، عبارت، مطالب، یا نکته را روشن می‌کنند مثال‌های این نوع توضیح دادن پاسخ‌های پرسش‌سایرند:

زمان چه نوع داستانی است؟

قورباغه چه نوع جانوری است؟

توضیحات توصیفی فرآیند ما، ساخت و شیوه‌های اجزایی که نشان می‌دهند مانند پاسخ‌های امثال زیر:

تلمبه دوچرخه چگونه کار می‌کند؟

دید سولفوریک چگونه درست می‌شود؟

توضیحات تحلیلی شامل اصل‌ها، تعمیم‌ها، انگیزه‌ها و ارزش‌ها هستند و علت‌ها را در بر می‌گیرند مثال‌های این نوع توضیحات پاسخ‌های سؤال‌های زیرند:

چرا ملمپا می‌سوزد؟

چرا من به خواندن این کتاب‌ها مشغولم؟

تدابیر ارائه و توضیح دادن:

۱- قاعده — مثال — قاعده: یکی از تدابیر مؤثر در ارائه و توضیح دادن مطالب استفاده از روش قاعده - مثال - قاعده است در این روش ابتدا معلم قاعده یا اصلی را بیان می‌کند، بعد با مثال‌هایی آن را توضیح می‌دهد و پس با بیان بعد داخل گفته شده اما با عبادت پردازی متفاوت از مطالب خود نتیجه‌گیری می‌کند.

۲- حلقه‌های توضیحی و مثال: منظور از حلقه‌های توضیحی آن دسته از حروف ربط و اضافه هستند که به علل، نتایج، معانی و مقاصد یک رویداد یا اندیشه اشاره می‌کنند، مانند «زیرا»، «از آنجا که»، «به این منظور»، «اگر؟؟ پس»، «بنابراین» و «در نتیجه» (روزنشین، ۱۹۷۱). معلم می‌تواند به کمک این حلقه‌های توضیحی به یادگیرندگان کمک کند تا روابط میان مطالب اظهار شده توسط او را درک کنند و از اظهاراتش بیشتر استفاده نمایند.

پس از توضیح ویژگی های مختلف مفاهیم ارائه شده، مثال های مربوط به آن می تواند به فهم شنوندگان کمک کند. مثلاً کبوتر موردی از مفهوم پرنده و مار موردی از مفهوم خزنده است.

۱- رهنمودها و مهارت های عملی:

۱- توضیح روشن و قابل درک باشد.

۲- توضیح نکات اصلی و اساسی را در داشته باشد.

۳- توضیح نکات مبهم و مشکل درس را تفهیم کند.

۴- توضیح کافی و دقیق باشد.

۵- توضیح سر چه قدر ساده و کوتاه باشد بهتر است زیرا شنونده به آسانی و با سرعت بیشتری مطالب را درک می کند.

۶- استفاده از مثال ها، تصاویر، فیلم و ... توضیح یک مطلب را جالب، ساده و منطقی می سازد.

۷- معلم باید به هنگام توضیح از کلام و عقاید دانش آموزان استفاده کند.

محاسن:

۱- می توان مجموعه کاملی از حقایق تا اصول مفاهیم را به شیوه منسجم به دانش آموزان آموخت تا آنها اطلاعات منظم و سازمان یافته را دریافت کنند.

۲- چون تعداد یاد گیرنده بیشتری می تواند در کلاس شرکت کنند مقرون به صرفه است.

۳- معلم می تواند با انعطاف پذیری مطالب را ارائه دهد یعنی مفاهیم مشکل را بیشتر توضیح داده و با ارائه مثال های روز قابل فهم سازد.

۴- معلم با طرح سؤال های مناسب می تواند نیز به درک دانش آموزان کلاس را نسبت به مطالب ارائه شده بدست آورد و بر این مبنا سطح ارائه مطالب را به نیازهای دانش آموزان منطبق سازد.

۵- این روش را تشریح یا توضیح واقعیات و مفاهیم اساسی مؤثر است.

محدودیت‌ها:

۱- دانش‌آموزان مطالب را حاضر و آماده دریافت می‌کنند و در کشف حقایق‌ها فعال نیستند.

۲- این روش در مورد تدریس سطوح بالای یادگیری و فعالیت‌های ذهنی مانند درک و کاربرد کمتر مؤثر است.

۱- روش سخنرانی: روش سخنرانی یا روش آموزش مستقیم^۲ یکی از روش‌های بسیار معمول مورد استفاده معلمان در سراسر جهان است که فعالیت اصلی کلاس در سه‌هزار معلم خود بر عهده می‌گیرد و از راه‌های مختلف ارائه و نمایش دادن مطالب به آموزش‌ها موضوع‌های گوناگون می‌پردازد. از این رو به آن روش نمایشی^۳ و روش ارائه^۴ نیز گفته می‌شود. چون اکثریت فعالیت‌های آموزشی معلم جنبه کلامی دارد نام روش سخنرانی به آن داده‌اند.

مراحل اجرای روش سخنرانی:

۱- آمادگی:

الف) آمادگی از نظر تجهیزات: وسایل آموزشی مانند فیلم، تلویزیون، اسلاید و نوارهای ضبط شده باید با توجه به هزینه‌ها مورد بررسی قرار گرفته و انتخاب شوند.

ب) آمادگی عاطفی: کاهش ترس ناگهانی با روش از بین بدن منظم - حساسیت به منظور افزایش توانایی ارتباط در هنگام ارائه سخنرانی.

-
- Lecturing
 - Direct instruction
 - Expository
 - Presentation

ج) آمادگی از نظر زمان: سازماندهی خوب یک سخنرانی؟؟ راه حلی مانند جمع‌آوری اطلاعات، تنظیم مطالب، تعیین موارد مهم و مثال‌های نافذ و ناب مستلزم وجود زمان مناسب است.

۲- مقدمه:

الف) ایجاد رابطه بین معلم و شاگرد: معلم به معرفی خود، پرسیدن نام شاگردان و تعیین کردن مراحل کار می‌پردازد.

ب) جلب توجه شاگردان: شیوه‌های جلب توجه شاگردان به سخنرانی متعدد است. فعالیت‌هایی همچون طرح سؤال، بحث و گفتگو، استفاده از وسایل بصری ممکن است موجب جلب توجه شاگردان به محتوای سخنرانی بشود. در جلب توجه شاگردان رعایت نکات زیر می‌تواند بسیار مفید باشد:

۱- شناخت علایق و خواسته‌های شاگردان: معلم باید به عوامل متعددی مانند سن، جنس، وضعیت اجتماعی — اقتصادی سطح توانایی‌ها، موفقیت‌ها و سوابق آموزشی توجه کند و برای شناخت آنها، سخنرانی خود را سازمان دهد.

۲- ایجاد انگیزش: بهتر است هنگام سخنرانی به فراگیران گفته شود: «مطالب مشکل و مهم اما قابل فهم و حل است» در چیز حالتی، اگر آنان در درک مطلب یا حل مسأله موفقیت بدست آورند اعتماد به نفس آنها بیشتر خواهد شد.

۳- بیان هدف‌های آموزشی و آماده کردن یادگیرندگان: مانند هر روش آموزش دیگر، در روش سخنرانی نیز بیان صریح هدف‌های آموزشی در آغاز هر درس ضروری است. بهتر است معلم هنگام بیان هدف‌های آموزش درس به یادگیرندگان کمک نماید تا نیز این هدفها با آنچه در درس‌های قبلی آموخته‌اند پیوند ایجاد نمایند. علاوه بر این، وقتی که هدف‌های آموزش درس، پیش از آموزش مطالب درس، در اختیار یادگیرندگان گذاشته می‌شود به آنان کمک می‌شود تا بین مطالب یک درس خاص و ارتباط آن بازنگر

خودشان پیوند برقرار سازند (آدرندز ۱۹۹۴) در دو مطالعه که بلگارد، روزنشین و گیخ^۲ (۱۹۷۱) انجام داده‌اند ضریب بستگی میزان «وضوح هدفها» و یادگیری شاگردان را ۰/۳۹ اعلام کرده‌اند. پس از آگاه ساختن یادگیرندگان از هدفهای درس، معلم باید آنان را برای یادگیری آن، هدفها بوسیله مرور درس‌های گذشته آماده می‌سازد.

آوندز (۱۹۹۴) اصطلاح ایجاد آیا^۳ و اجرای این منظور مورد استفاده قرار داده است. او، علاوه بر مرور درس‌های گذشته، طرح یک سؤال یا حتی یک رویداد یا یک قصد را که به اطلاعات و دانش‌های قبلی یا دیگر نه گام، مربوط باشد روش مناسبی برای جلب توجه و آماده ساختن دانش‌آموزان می‌داند.

۴- استفاده از پیش D زمان دهنده: اگر چه میزان تأثیر پیش سازمان دهنده در روش سخنرانی چندان معلوم نشده است و حتی آگاهی نامعین و تا حدودی متناقض است اما به اعتقاد آزوبل، اگر مفاهیم ارائه شده در سخنرانی با ساختار شناختی شاگردان بوسیله زمان دهنده ارتباط داده شود، درک و یادگیری مفاهیم بسیار با M خواهیم رفت. با ارائه پیشروی زمان دهنده شاگردان قادر می‌شوند اطلاعاتی را که به آنها داده شده است دسته‌بندی، حفظ و یادآوری کنند.

۵- پیش آزمون و فعال کردن آگاهی و اطلاعات شاگردان: آزوبل بر لزوم پیش آزمون تأکید می‌کند و معتقد است که یاد گرفته قبلی شاگردان مهمترین عامل در یادگیری آنهاست. پیش آزمون به شاگردان آگاهی می‌دهد که چه موضوعاتی مهم است همچنین. اطلاعات لازم را در مورد زمینه‌های علمی شاگردان در اختیار معلم قرار می‌دهد که می‌تواند برای تنظیم سخنرانی بسیار مفید باشد.

۳- متن و محتوای سخنرانی: متن سخنرانی قسمت اصلی و بسیار مهم سخنرانی را تشکیل می‌دهد و در ارائه آن باید به نکات زیر توجه کرد:

الف) جامع بودن محتوا: متن سخنرانی باید تمام هدف‌های آموزشی را در برداشته باشد؛ به عبارت دیگر، محتوای سخنرانی باید تمام حقایق، مفاهیم و اصول را که معلم می‌خواهد شاگردانش بیاموزند در برداشته باشد.

ب) سازماندهی منطقی محتوا: «عدم سازماندهی بر روی درک ارتباط نوشتاری اثر می‌گذارد، اما تأثیر آن بر روی درک ارتباط شفاهی قابل تردید است.»^۱ اسپیکر معتقد است که وقتی مواد آموزشی، خوب سازماندهی شوند، یادگیری آسانتر می‌شود؛ زیرا سازماندهی قدرت درک مفاهیم را افزایش می‌دهد.

سخنرانی‌هایی که با روش منظم و منطقی سازماندهی می‌شوند، مفهوم کاملی را در روش شونده به وجود می‌آورند. در این نوع سخنرانی‌ها، شاگرد احساس می‌کند که سخنرانی، در مجموع به یک هدف؟؟ پیش می‌رود. در سخنرانی‌های نامنظم و سازماندهی نشده، معمولاً سخنرانان از شاخه‌ای بر شاخه دیگر می‌پرد و شنونده نمی‌تواند خط فکری خاطر را دنبال کند و به نتیجه مطلوب برسد.

به عقیده گویر^۲ سازماندهی محتوای سخنرانی را یکی از روش‌های زیر می‌توان انجام داد:

۱- رابطه جرابا کل طبقه‌بندی سلسله مراتبی: تقسیم ایده کلی به مفاهیم جزئی و مشخص نمودن ارتباط آنها با هم.

۲- همبستگی تسلسلی: این نوع سازماندهی، در واقع یک نوع سازماندهی بر اساس توالی زمانی، علت و معلولی یا توالی موضوع است در اینجا سخنران مبنایی برای سازماندهی به کار می‌گیرد. کسی که مبنا را بفهمد یادآوری توالی برایش آسان خواهد بود.

۳- ایجاد رابطه میان محتوا و هدف: منظور برجسته کردن مفهوم اصلی است. در این نوع سازماندهی، سخنران معیاری را برای موضوع اصلی ارائه می‌دهد که مشخص می‌کند چه موضوعاتی در مقوله سخنرانی هستند یا نیستند. این نوع سازماندهی را «سازماندهی زنجیره‌ای» نیز گفته‌اند. زیرا یک سلسله حوادث با یک نظم خاص تسلسل زمانی و علت و معلولی به یکدیگر مرتبط می‌شوند.

۴- سازماندهی بر اساس همبستگی کلمات یا عبارات: سخنران کلمات یا عباراتی را به طور آشکار در ساخت سازماندهی‌اش به کار می‌گیرد و به شاگردان امکان می‌دهد که کاملاً از آن آگاه شوند و آنگاه با تکرار برخی عبارتها، شاگردان را در یک مورد خاص آموزش می‌دهد.

۵- سازماندهی بر اساس مقایسه: برای مقایسه تمام یا بخشی از یک سخنرانی با یک یا دو موضوع دیگر، معلم باید معیارها مقایسه را مشخص کند و سپس یکایک موضوعات مورد نظر را بر اساس آن معیار، تحلیل و پس از تحلیل با هم مقایسه کند.

۶- سازماندهی ترکیبی: استفاده از چند نوع سازماندهی در طول یک جلسه سخنرانی است.

سازماندهی باید با توجه بر محتوا، مدت و وضعیت سخنرانی تنظیم شود. هر یک از انواع ذکر شده در یک شرایط و یا یک موضوع خاص می‌تواند کاربرد بیشتری داشته باشد.

ج) استمرار توجه شاگردان در طول ارائه محتوا:

۱- روش بیان: منظور از روش بیان کاربرد کلمات و عبارات صریح و گویا از سوی معلم یا سخنران است. روشی عکس ابهام است.

ابهام در بیان معلم در یک رشته پژوهش آموزش (هیلر،^۱ ۱۹۶۸؛ گیشر،^۲ و کامئس،^۳ ۱۹۶۹؛ اسمیت^۴ و کاتن،^۵ ۱۹۸۴) مورد بررسی قرار گرفته و نتایج حاصل متحقیماً نشان داده‌اند که روش بیان با بالا بودن سطح دانش معلم از موضوع درسی و رابطه مستقی، و ابهام در کلام با پایین بودن سطح دانش او رابطه معکوس دارد. به سخن دیگر، هر چه معلم بر مطالبی که درس می‌دهد بیشتر مسلط باشد و اطلاعات جامع‌تری درباره آن کسب کرده باشد بیان او روشن‌تر و قابل فهم‌تر، و هر چه در زمینه سخنرانی کم اطلاع‌تر باشد سخنان او مبهم‌تر و غیرقابل فهم‌تر خواهد بود.

همچنین پژوهش‌های بالا نشان داده‌اند که ابهام در کلام معلم منجر به یادگیری کمتر دانش‌آموزان می‌شود.

معلم می‌تواند برای افزون بر روشنی بیان و کاهش از ابهام در سخنگویی و در نتیجه افزایش میزان یادگیری دانش‌آموزان مطالب درسی را به طور کامل مطالعه کند و آنها را به خوبی یاد بگیرد. افزون بر این سازماندهی درست مطالب و طرح‌ریزی فعالیت‌های آموزشی روش سخنرانی را ثمر بخش‌تر می‌سازد.

۲- تغییر دادن محرک: تنوع در بکارگیری محرک‌ها پس بالا رفتن انگیزه یادگیری خواهد شد بروزنشاین در تحقیقی نشان داده است که بین تنوع در حرکات و حالات چهره معلم و پیشرفت تحصیلی شاگردان رابطه مستقیم وجود دارد.

افراط در تغییر محرک موجب کاهش توجه شاگردان می‌شود تحقیقات نشان می‌دهد که رابطه تغییر محرک و پیشرفت تحصیلی در دبستان منفی و در دبیرستان مثبت است.

- Vayueness
 - Hiller
 - Gisher
 - Uaess
 - Smith